

„Kościoły siostrzane” w dialogu. Red. Zygfryd Glaeser. Przedm. abp Alfons Nossol. Opole: Red. Wyd. Wydz. Teol. Uniw. Opolskiego 2002 – 323 s. Uniwersytet Opolski. Wydział Teologiczny. Instytut Ekumenizmu i Badań nad Integracją. (Ekumenizm i Integracja 8). ISBN 83-88939-40-8.

Tekst część. czes., niem., ukr.

Treść: NOSSOL Alfons abp: Przedmowa, s. 5-6; I. Historyczne uwarunkowania: ANCHIMIUK Jeremiasz abp: Problem terytoriów kanonicznych. Prawosławny punkt widzenia, s. 9-16; SUTTNER Ernst Christoph: Ekklesiologische, kanonistische und historische Überlegungen zur Frage nach dem kanonischen Territorium der «Schwesterkirchen», s. 17-36; Eklezjologiczne, kanoniczne i historyczne przemyślenia dotyczące pytania o terytorium kanoniczne «Kościołów siostrzanych», s. 37-56; GÓRKA Leonard SVD: Tradycja cyrylometodiańska pomostem czy przeszkodą dla pojednania między «Kościołami siostrzanymi», s. 57-65; SAVICH Dmitry: Религиозная ситуация на Беларуси. Исторический обзор и современная ситуация, s. 67-76; DACKO Iwan: Церква в Україні, s. 77-89; BUGEL Walerian: Vzťahy medzi sesterskými Cirkvami v Česku, na Slovensku, v Maďarsku, Jugoslávii, Rumunsku a Bulharsku, s. 91-106; II. Teologiczna różnorodność: GLAESER Zygfryd: Istotne elementy eklezjologii «Kościołów siostrzanych», s. 109-124; JASKÓŁA Piotr: Problematyka «Kościołów siostrzanych» w listach metropolity Damaskinosa i kardynała J. Ratzingera, s. 125-135; STANIECKI Krzysztof: Idea «Kościołów siostrzanych» a aktualna sytuacja międzykościelna, s. 137-139; PORADA Rajmund: Adekwatność modelu «Kościołów siostrzanych» w odniesieniu do relacji między Kościołem rzymskokatolickim a Kościołem luterańskim, s. 141-157; HANC Wojciech: Wiara początkiem i warunkiem sakramentów chrześcijańskiej inicjacji w dialogicznym spojrzeniu „Kościołów siostrzanych”, s. 159-170; KIJAS Zdzisław OFMConv: Eklezjalny charakter wiary Kościoła a powołanie teologa, s. 171-183; CZAJA

Andrzej: *Communio Ecclesiarum* w perspektywie zróżnicowanego rozumienia Boskiej komunii, s. 185-198; CZERSKI Janusz; Mistagogiczny charakter Liturgii św. Jana Chryzostoma, s. 199-209; III. Ekumeniczne perspektywy: NOSSOL Alfons abp: Dialog między «Kościołami siostrzanymi» z perspektywy jego uczestnika, s. 213-226; LAMZA Luzian mons.: Das Wirken der Kongregation für die orientalischen Kirchen zugunsten der Versöhnung der Kirchen des Ostens und des Westens, s. 227-244; KAŁUŻNY Tadeusz SCJ: Sytuacja międzykościelna w Rosji, s. 245-272; THIERMEYER Andreas A.: Moskauer Patriarchat – *quo vadis?* Der Weg zur Staatskirche um jeden Preis, s. 273-281; TURIY Oleh: Проблема ідентичності в стосунках між Церквами-сестрами в сучасній Україні, s. 283-298; MILDENBERGER Michael; «Versöhnung in Mittel-Ost-Europa». Ein ökumenisches Projekt, s. 299-312; RABIEJ Stanisław: Dialog «Kościołów siostrzanych» wobec integracji europejskiej, s. 313-320.

Gdy bierzemy do ręki książkę «*Kościoty siostrzane*» w dialogu, to już na początku dotykamy prawdziwego świata ekumenicznego. Nie tylko dlatego, że jest to zbiorowa pozycja autorstwa świadomych chrześcijan przynależnych do różnych wyznań, ale przede wszystkim dlatego, iż ci piszący są znanymi i uznanymi współtwórcami nieustannie powiększającej się za sprawą Ducha Świętego jedności Kościoła Chrystusowego, zwłaszcza w obrębie związków między Kościołami prawosławnymi a Kościołem rzymskokatolickim.

Niniejsza publikacja licząca 324 strony została przygotowana i opracowana staraniem Katedry Teologii Kościołów Wschodnich, której prowadzi ks. dr hab. Zygfryd Glaeser. Jest to jedna z katedr Instytutu Ekumenizmu i Badań nad Integracją Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego. Stąd nie dziwi fakt, iż większość artykułów tej monografii wyszła spod pióra pracowników naukowych tegoż samego w sobie jeszcze młodego Instytutu, jednakże mogącego poszczycić się nie tylko potężnym intelektualnym zapleczem, ale też już konkretnymi owocami, gdyż omawiana pozycja stanowi bowiem ósmą, jakie dotychczas ukazały się w serii „Ekumenizm i Integracja”

Książka, opatrzona *Przedmową* napisaną przez ks. abpa Alfonsa Nossola, Wielkiego Kanclerza Wydziału Teologicznego UO, składa się z trzech części. Myśl przewodnią całego dzieła – jak pokazuje już sam tytuł – przewijającą się zresztą na ogół konsekwentnie na większości stronach, można sprowadzić do jednego z podstawowych modeli eklezjologicznych o charakterze wybitnie ekumenicznym, a jest nim zagadnienie „Kościołów siostrzanych” Wyjaśnianie i dopracowywanie tego właśnie modelu stało się przedmiotem zainteresowania wszystkich 21 autorów, przedkładających swoją teologiczną refleksję w różnych językach: polskim, niemieckim, rosyjskim, czeskim i ukraińskim. Warto tu odnotować, iż każdy artykuł zawiera ponadto streszczenie w innym języku obcym.

Na część pierwszą omawianej pracy, opatrzoną tytułem *Historyczne Uwarrunkowania*, składają się przemyślenia abp Jeremiasza Anchimiuka (*Problem terytoriów kanonicznych. Prawosławny punkt widzenia*), Ernesta Christopha

Suttnera (*Ekklesiologische, kanonistische und historische Überlegungen zur Frage nach dem kanonischen Territorium der «Schwesterkirchen»*), Leonarda Górki SVD (*Tradycja cyrylometodiańska pomostem czy przeszkodą dla pojednania między «Kościołami siostrzanymi»*), Dmitry Savicha (*Религиозная ситуация на Беларуси. Исторический обзор и современная ситуация – Religijna sytuacja na Białorusi. Odniesienia historyczne i sytuacja współczesna*), Iwana Dacko (*Церква в Україні – Kościół na Ukrainie*) oraz ks. Waleriana Bugela (*Vzťahy mezi sesternskými Církvemi v Česku, na Slovensku, v Maďarsku, Jugoslávii, Rumunsku a Bulharsku – Relacje między «Kościołami siostrzanymi» w Czechach, na Słowacji, Węgrzech, w Jugostawii, Rumunii i Bułgarii*).

Z kolei *Teologiczną Różnorodność*, jako drugą część, tworzą rozprawy ks. Zygryda Glaesera (*Istotne elementy eklezjologii «Kościołów siostrzanych»*), ks. Piotra Jaskóły (*Problematyka «Kościołów siostrzanych» w listach metropolity Damaskinosa i kardynała J. Ratzingera*), ks. Krzysztofa Stanieckiego (*Idea «Kościołów siostrzanych» a aktualna sytuacja międzykościelna*), ks. Rajmunda Porady (*Adekwatność modelu «Kościołów siostrzanych» w odniesieniu do relacji między Kościołem rzymskokatolickim a Kościołem luterańskim*), ks. Wojciecha Hanca (*Wiara początkiem i warunkiem sakramentów chrześcijańskiej inicjacji w dialogicznym spojrzeniu «Kościołów siostrzanych»*), Zdzisława Kijasa OFMConv (*Eklezjalny charakter wiary Kościoła a powołanie teologa*), ks. Andrzeja Czai (*Communio Ecclesiarum w perspektywie zróżnicowanego rozumieniu Boskiej komunii*), ks. Janusza Czernieckiego (*Mistagogiczny charakter Liturgii św. Jana Chryzostoma*).

Na ostatnią część recenzowanego dzieła *Ekumeniczne Perspektywy* składa się treść siedmiu artykułów, które przedłożyli: abp Alfons Nossol (*Dialog między «Kościołami siostrzanymi» z perspektywy jego uczestnika*), mons. Luzian Lamza (*Das Wirken der Kongregation für die orientalischen Kirchen zugunsten der Versöhnung der Kirchen des Ostens und des Westens*), Tadeusz Kałużny SCJ (*Sytuacja międzykościelna w Rosji*), Andreas A. Thiermeyer (*Moskauer Patriarchat – quo vadis? Der Weg zur Staatskirche um jeden Preis*), Oleh Turiy (*Проблема ідентичності в стосунках між Церквами-сестрами в сучасній Україні – Problemy tożsamości w stosunkach pomiędzy «Kościołami siostrzanymi» na współczesnej Ukrainie*), Michael Mildenerger (*«Versöhnung in Mittel-Ost-Europa». Ein ökumenisches Projekt*) oraz ks. Stanisław Rabiej (*Dialog «Kościołów siostrzanych» wobec integracji europejskiej*). Nawet niezbyt wnikliwie studiując jedynie tytuły podejmowanych tematów, nie sposób oprzeć się wrażeniu, iż jest to zbyt duże spektrum jak na jedną monografię. Szkoda, że nie skoncentrowano się bardziej jedynie na jednej kwestii odnoszącej się do tej ogromnej problematyki badawczej, jaką samą w sobie są „Kościoły siostrzane”. Pozostając jeszcze przy wizualnym oglądzie tego dzieła, należy z satysfakcją stwierdzić jego dopracowaną stronę zewnętrzną, przejrzysty układ graficzny oraz estetyczną szatę, która już zielonym kolorem okładki budzi nadzieję na wartościową lekturę.

I trzeba wyznaczyć, że to pozytywne nastawienie, spotęgowane dodatkowo samymi nazwiskami – właściwie ekspertów ekumenizmu, i to nie tylko z polskiego obszaru językowego – nie kończy się u czytelnika jakimś rozczarowaniem. Trudno w krótkiej recenzji ustosunkować się do każdego artykułu od jego strony merytorycznej, niemniej jednak wypada zrekonstruować istotne elementy budujące ekumeniczną eklezjologię „Kościołów siostrzanych”. Istota pojęcia „Kościoły siostrzane” sprowadza się do relacji między poszczególnymi Kościołami lokalnymi, skupionymi wokół swojego biskupa. Nieodzowną sprawą jest tu przypomnienie, iż w każdej lokalnej wspólnotce urzeczywistnia się w pełni Kościół powszechny. Nawiązując do dziedzictwa Kościoła niepodzielonego, nasi teologowie z całym zaangażowaniem ekumenicznych pasjonatów, ale też i z naukową odpowiedzialnością odkrywają na nowo eklezjologiczną kategorię komunii „Kościołów siostrzanych”. Zachęty i inspiracji w kierunku tych poszukiwań dostarczyła im z pewnością pierwsza w dziejach Kościoła katolickiego ekumeniczna encyklika *Ut unum sint*, ogłoszona w 1995 r. Ojciec święty Jan Paweł II, zwłaszcza w numerach 55-58, koncentrując się wprost na interesującej nas tematyce, pisze: „Droga Kościoła zaczęła się od Jerozolimy w dniu Pięćdziesiątnicy, a cały pierwotny rozwój Kościoła w obrębie ówczesnej *oikoumene* skupiał się wokół Piotra i Jedenastu (por. Dz 2, 14). Struktury Kościoła na Wschodzie i na Zachodzie kształtowały się zatem w nawiązaniu do tego apostołskiego dziedzictwa (...). Nawiązując do tej tradycji, po Soborze Watykańskim II przywrócono nazwę «Kościoły siostrzane» Kościołom partykularnym lub lokalnym, zgromadzonym wokół swojego biskupa” (nr 55-56).

Problematyka „Kościołów siostrzanych” pojawiła się jeszcze wyraźniej w wizjerze teologicznych dociekań w deklaracji Kongregacji Nauki Wiary *Dominus Iesus*, opublikowanej 6 sierpnia 2000 r. oraz specjalnie ten temat poszerzającej *Nocie odnośnie do wyrażenia «Kościoły siostrzane»*. Ten fakt skwapliwie zresztą odnotowuje większość autorów recenzowanej publikacji. Rzymska *Nota* w numerze 12 poucza, iż „wyrażenie «Kościoły siostrzane» we właściwym znaczeniu, jak świadczy o tym wspólna Tradycja Zachodu i Wschodu, może być stosowane wyłącznie dla tych wspólnot kościelnych, które zachowały ważny Episkopat i ważną Eucharystię” Kongregacja zaznacza przy tym wyraźnie, iż w relacjach między katolickimi i niekatolickimi Kościołami lokalnymi jest możliwe mówienie o „Kościołach siostrzanych” jedynie wówczas, gdy ma się na uwadze Kościół lokalny Rzymu. Takie rozumienie pojęcia „Kościołów siostrzanych” wniosło mocny wymiar ekskluzywizmu, który mocno dotknął zwłaszcza wspólnoty i Kościoły wyrosłe z Reformacji. Dlatego też wokół tego fragmentu deklaracji *Dominus Iesus* (nr 17) pojawiło się najwięcej kontrowersji i zarzutów podnoszonych przez chrześcijan ewangelickich. Ostatecznie jednak istotniejszą trudnością – co też wynika z lektury opolskiej książki – jest jednak samo pojęcie Kościoła. Oczywiście nie sposób tu pominąć nr 8 konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego Drugiego i znacznych trudności związanych z ekumeniczną interpretacją *subsistit in*.

Publikacja *«Kościoły siostrzane» w dialogu* tych wszystkich zawichości i subtelności nie pokrywa milczeniem. Tej klasy teologowie patrzą jednak dalej i szerzej. Mają świadomość i dają temu swoim słowem pisanym również wyraz, iż przywracanie eklezjalnej zewnętrznej jedności to nie tylko sprawa doktrynalnych ustaleń, lecz jeszcze bardziej kwestia ludzkiego grzechu i wierności wobec trynitarniej miłości ogarniającej każdego człowieka w Jezusie Chrystusie. Przewyciężenie istniejących podziałów nie może zatem być redukowalne do wypracowywania kolejnych eklezjologicznych modeli, ale o wiele bardziej musi stać się akceptacją na bogactwo objawiającego i udzielającego się Boga oraz naszym, jeszcze większym przyłgnięciem do chwalebного Pana, którego Duch prowadzi dziś Kościół.

Andrzej Napiórkowski (Kraków)